

Кучинська Ю. А.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук,

доцент О. В. Мосієнко

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

На сучасному етапі розвитку мовознавства дедалі більшої популярності серед дослідників набуває тема модальності, зокрема серед науковців у галузі перекладу, що пояснюється складністю та неоднозначністю природи цього феномена. Недостатня наукова систематизація категорії модальності та способів її вираження при перекладі з англійської мови обумовлюють **актуальність** даної роботи. **Метою** статті є представлення результатів проведеного аналізу способів відтворення категорії модальності в англо-українському перекладі. Матеріалом дослідження слугує роман Дена Брауна "Інферно" в оригіналі та його український переклад Володимира Горбатька.

Модальність трактується як мовна категорія, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивного ставлення мовця до повідомлюваного [4, с. 303]. Відповідно до такого визначення зазвичай в змістовному плані виділяють два види модальності: об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність є невід'ємною ознакою будь-якого твердження та однією з категорій, що формує предикативну одиницю – речення [3, с. 215]. Суб'єктивна модальність може виражати впевненість або невпевненість, згоду або незгоду, експресивну оцінку тощо, вона є факультативною ознакою висловлювання [2, с. 180]. Традиційно категорія модальності може реалізуватися на таких мовних рівнях як фонетичний, лексичний та лексико-граматичний. Найпоширенішим способом вираження модальності у будь-яких текстах є модальні дієслова. Вони відрізняються від звичайних дієслів тим, що позначають не дії, а лише абстрактні модальні значення необхідності, доцільності, можливості, ймовірності, бажаності тощо. У ряді випадків модальні дієслова використовуються також для вираження різних емоцій: подиву, сумніву тощо. У романі "Інферно" такий спосіб вираження

модального значення є найуживанішим – 249 прикладів (66%) (див. Рис. 1). При цьому необхідно зауважити, що найчастіше у творі зустрічаються модальні дієслова *can/could, may/might*, які позначають інтелектуальну модальність, а саме її підвид епістемічну модальність, напр.: *Never make a promise you **cannot** keep* [5, с. 74]. – *Ніколи не давай обіцянок, які **не зможеш** виконати* [1, с. 34].; *He pondered the words scrawled beneath La Mappa – The truth can be glimpsed only through the eyes of death – and wondered if the grim saying **might** be a quote from Dante* [5, с. 289]. – *Потім замислився над словами, написаними під "Мапою пекла": "Істину можна побачити лише очима смерті" – і подумав, що це, **можливо**, цитата з Данте* [1, с. 112].

Ще одним способом реалізації модальності є модальні слова. За своїм значенням модальні слова можуть виражати твердження, припущення, а також суб'єктивну оцінку змісту висловлювання з точки зору його бажаності або небажаності, напр.: *Well, you **probably** read about him in the news recently – the Swiss billionaire Bertrand Zobrist?* [5, с. 630] – *Та ви, **напевне**, нещодавно читали про нього в новинах. Це швейцарський мільярдер Бертран Цобріст* [1, с. 232].; *Langdon eluded Brüder, he would **definitely** be moving in this direction* [5, с. 452]. – *Якщо Ленгдон утік від Брюдера, то він **неодмінно** піде в цьому напрямку* [1, с. 169]. Такий спосіб використовувався автором аналізованого роману у 106 (28%) модальних реченнях (див. Рис. 1). Варто відзначити й умовний спосіб англійського дієслова, що також є способом вираження модальності. Він вживається для позначення уявних (бажаних, передбачуваних) ситуацій, що цілком можливі за певних зусиль або обставин, а також для вираження нереальних дій, напр.: *If Zobrist has put a potential plague out there, wouldn't everyone be on the same side, working to stop its release?* [5, с. 780] – *Якби Цобріст розмістив десь неподалік вогнище потенційної епідемії чуми, то всі начебто мали б згуртуватися й намагатися це вогнище загасити, чи не так?* [1, с. 286]; *If he had a deadly disease and knew he was contagious, he wouldn't be reckless enough to be out infecting the world* [5, с. 938]. – *Якби він знав, що хворий на невиліковну хворобу, і знав, що є заразним для оточуючих, то не був би*

настільки одчайдушним, щоби походжати серед людей, поширюючи хворобу в усьому світі [1, с. 342]. Всього умовних речень у романі було представлено 14 (4%) (див. Рис. 1): Рис.1. Частотність вживання засобів вираження модальності в англійському варіанті роману Дена Брауна "Інферно" Аналіз усіх засобів відтворення модальності в українському варіанті роману Дена Брауна "Інферно" показав, що для перекладу цієї категорії було використано низку способів: відтворення модальних слів чи конструкцій за допомогою українського відповідника; переклад модальних одиниць з використанням трансформації вилучення або компресії; використання українських вставних слів для відтворення англійських модальних дієслів; застосування трансформації декомпресії при перекладі модальності переважно шляхом додавання часток та підсилювальних слів української мови; антонімічний переклад (позитивація та негативація); використання перекладацького прийому смислового розвитку.

У ході проведеного дослідження було встановлено, що найбільш уживаним методом відтворення модальності в українському перекладі роману виявився спосіб з пошуком та застосуванням еквіваленту, напр.: *His Inferno terrified the faithful for centuries, and **no doubt** tripled church attendance among the fearful* [5, с. 303]. – Його "Пекло" лякало віруючих сторіччями і, **без сумніву**, потроїло відвідуваність церкви тими, кого переповнював страх [1, с. 117].; Tubes 66% 28% 4% 2% Модальні дієслова (249 прикл.) Модальні слова (106 прикл.) Умовний спосіб (14 прикл.) Емфатичні конструкції (6 прикл.) *like this **can** be opened only by a specified individual* [5, с. 177]. – Такі рурки **може** відкрити лише конкретна особа [1, с. 71]. Частота використання такого методу становить 216 (58%) прикладів від усієї кількості аналізованих модальних конструкцій твору (див. Рис. 2). Майже удвічі поступається першому способу трансформація вилучення. У більшості випадків компресія застосовується при перекладі таких модальних дієслів як *could/can, may/might, should/shall*, оскільки досить часто в англійській мові вищезазначені лексичні одиниці використовуються в тих контекстах, які при їх дослівному перекладі суперечать нормам української мови, напр.: *He **could** hear several groans as people absorbed the various horrors*

*taking place in the funnelshaped subterranean cavern [5, с. 304]. – Він почув, як дехто аж застогнав, забачивши всілякі жахіття, що коїлися в лійкоподібній підземній порожнині [1, с. 118].; Exhaling, Langdon turned to shine the light for Sienna and also offer any coaxing words she **might** need [5, с. 710]. – Ленгдон полегшено зітхнув і повернувся присвітити ліхтариком для Сієнни й сказати їй кілька заспокійливих слів [1, с. 261].; Seek and ye **shall** find. I was having nightmare [5, с. 47]. – Шукай – і знайдеш. Мені наснився кошмар [1, с. 23]. Трансформація вилучення була представлена 116 (31%) прикладами (див. Рис. 2). Наступним методом за частотою використання виявився переклад категорії модальності, переважно модальних дієслів, за допомогою вставних слів або виразів, щ мають наближене модальне значення до оригінального вислову. Використання такого методу відтворення модальних значень пояснюється тим, що в англійській мові переважають дієслівні конструкції, а в українській мові навпаки, домінують іменні частини мови: He pondered the words scrawled beneath LaMappa – The truth can be glimpsed only through the eyes of death – and wondered if the grim saying **might** be a quote from Dante [5, с. 289]. – Потім замислився над словами, написаними під "Мапою пекла": "Істину можна побачити лише очима смерті" – і подумав, що це, **можливо**, цитата з Данте [1, с. 112].; Yes, but you **might** be interested to hear about this [5, с. 602]. – Так, туди, але, **можливо**, вам буде цікаво послухати ось про що... [1, с. 222].*

Прикладів вищезазначеного способу перекладу модальності в українському варіанті роману налічується 25 (7%) (див. Рис. 2). Частота використання останніх трьох трансформацій є відносно низькою. Прикладів із застосуванням декомпресії виявилось всього 8 (2%) (див. Рис. 2).

Такий спосіб перекладач використовує для того, щоб не порушити цілісність речення мови оригіналу та відтворити модальність якомога природнішим для української мови набором лексики, напр.: If a lagoon is subterranean, it **couldn't** reflect the sky. But does Venice have subterranean lagoons? [5, с. 1002] – Якщо ця лагуна є підземною, то вона, **звісно**, не **здатна** віддзеркалювати зірки. Але хіба у Венеції є підземні лагуни? [1, с. 366].

До антонімічного перекладу перекладач вдався лише у 6 випадках (1%) (див. Рис. 2), напр.: *But there **might** be a different way to get out of here* [5, с. 435]. – А тут **немає** іншого виходу? [1, с. 164]. Найменш уживаною у процесі аналізу виявилася трансформація модуляція. Цей спосіб використовувався перекладачем для якомога кращого збереження змісту та емоційної наповненості оригінального висловлювання, напр.: *He fished the projector out of his jacket pocket and shook it as best as he **could in the close quarters*** [5, с. 330]. – Він витягнув із кишені проектор і струснув його настільки сильно, **наскільки це дозволяв тісний простір** [1, с. 127]. Прийом смислового розвитку зустрічається у романі у 4 (1%) прикладах (див. Рис. 2):

Рис.2. Частотність використання способів перекладу модальності у романі Дена Брауна "Інферно" Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що у переважній більшості випадків, відтворюючи категорію модальності, перекладач керується такими факторами, як наявність в українській мові абсолютного еквіваленту **31% 58% 7% 2% 1%1%**

Варіантний відповідник (216 прикл.)

Компресія (116 прикл.)

Вставні слова (25 прикл.)

Декомпресія (8 прикл.)

Антонімічний переклад (4прикл.)

Модуляція (6 прикл.) англійському модальному слову або виразу; можливість або неможливість адекватно перекласти ту чи іншу фразу, зберігши модальне значення; початковий задум автора та відповідність перекладу усім нормам української літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Браун Д. *Инферно: роман* / Ден Браун; переклад з англ. В. Горбатька. – Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2013. – 608 с.
2. Почепцов Г. Г. *Прагматические аспекты изучения предложения и текста* / Г. Г. Почепцов. – К.: КГПИИЯ, 1993. – 212 с.
3. Шахматов А. А. *Синтаксис русского языка* / А. А. Шахматов. – Ленинград, 1991. – 484 с.
4. *Языкознание: большой энциклопедический словарь* / Под ред. В. Н. Ярцевой. – 2-е изд. – М., 2000. – 668 с.
5. *Dan Brown Inferno [Electronic Resource]*. – Mode of access: – URL: <http://www.readanybook.com/ebook/inferno-565107>. – Title from the screen. __